

6. Шуличенко А. А. О гарантиях прав обвиняемого по уголовно-процессуальному законодательству [Текст] / А. А. Шуличенко // Вестник Московского университета. Сер. 11: Право. - 2005. - 4. - С. 55-65.

УДК 343.131

Д.М. Говорун

аспірант кафедри кримінального процесу
(Національний університет
"Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого")

ДІЯ ПРИНЦИПУ ПУБЛІЧНОСТІ ПІД ЧАС РЕЄСТРАЦІЇ ЗАЯВ, ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ВЧИНЕНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

У повідомленні висвітлено особливості реалізації принципу публічності під час реєстрації заяв, повідомлень про вчинені правопорушення за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. Автором вказується на проблемні питання, пов'язані з реалізацією принципу публічності на цьому етапі кримінального провадження.

Ключові слова: *публічність, кримінальне провадження, реєстрація заяв, повідомлень про вчинені правопорушення.*

В сообщении отражены особенности реализации принципа публичности при регистрации заявлений, сообщений о совершенных правонарушениях по новому Уголовному процессуальному кодексу Украины. Автором указываются на проблемные вопросы, связанные с реализацией принципа публичности на этом этапе уголовного производства.

Ключевые слова: *публичность, уголовное производство, регистрации заявлений, сообщений о совершенных правонарушениях.*

The report reflects the features of the implementation of the principle of publicity in the registration statements, reports of offenses committed by the new Criminal Procedure Code of Ukraine. The author points to the problems connected with the implementation of the principle of publicity at this stage of the criminal proceedings.

Key words: *public, criminal proceedings, registration statements, reports of an offense.*

У найближчому майбутньому відбудеться набрання чинності нового Кримінального процесуального кодексу України (далі по тексту –

новий КПК). Одними з найсуттєвіших його нововведень є законодавче закріплення принципу публічності серед засад кримінального провадження, а також відсутність стадії порушення кримінальної справи. Замість цього новим КПК запропоновано розпочинати кримінальне провадження невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення слідчим, прокурором з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 214).

Таким чином, законодавцем сприйнята позиція відповідно до якої стадія порушення кримінальної справи не має самостійного значення. Саме ця точка зору домінувала у радянський період, майже до кінця 30-х років XX століття. Процесуалісти не визнавали самостійності стадії порушення кримінальної справи і вважали її початковим етапом попереднього розслідування. Таку ж позицію деякі науковці підтримували і згодом [2, с. 114 -117; 10, с. 18]. Зі складанням єдиного процесуального документа – постанови про порушення кримінальної справи – пов'язував сутність цієї стадії М. О. Чельцов [9, с. 231]. Кардинально іншої точки зору притримувався М. С. Строгович. Він обґрунтовував самостійність вказаної стадії. "Процесуально-правове значення порушення кримінальної справи полягає в тому, що воно служить правовою підставою для здійснення всіх подальших процесуальних дій з розслідування і вирішення кримінальної справи"[8, с. 105]. Саме погляд на порушення кримінальної справи як на самостійну стадію кримінального процесу тривалий час був загальноприйнятим. Хоча окремі вчені висловлювали думку про те, що слід виключити з кримінального процесу "дослідчу перевірку" і законодавчо закріпити необхідність негайного порушення кримінальної справи при отриманні будь-якого повідомлення про злочин, якщо на момент розгляду неочевидна його неправдивість [6, с. 92].

Окремі автори, не визнаючи самостійності стадії порушення кримінальної справи, пропонували взагалі виключити її з кримінального процесу [3, с. 18-20; 7, с. 8] або розглядали її як розслідування [1, с. 53]. Існувала точка зору, відповідно до якої порушення кримінальної справи як етап правозастосовчої діяльності носить не процесуальний, а службовий характер [5, с. 10-12].

Водночас, хоча законодавець відмовився від стадії порушення кримінальної справи, він все ж приділив увагу регламентації проце-

дури початку досудового розслідування (ст. 214). Аналізуючи положення цієї статті, можна прийти до висновку про значну роль принципу публічності на цьому етапі.

У контексті цієї доповіді під публічністю ми будемо розуміти принцип кримінального процесу, яким визначаються вимоги цілеспрямованої процесуальної активності та ініціативності суб'єктів, що здійснюють кримінальне провадження, спрямованої на виявлення злочинів та осіб, які їх вчинили, кримінальне переслідування таких осіб, прийняття загальнообов'язкових кримінально-процесуальних рішень за власним розсудом та захист прав і законних інтересів осіб, які беруть участь у справі, з метою досягнення завдань кримінального провадження.

Нормативними проявами принципу публічності на початковому етапі досудового розслідування є обов'язки суб'єктів кримінального провадження, покладені на них в наслідок їх посадового положення на підставі закону:

1) обов'язок слідчого, прокурора невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) та розпочати розслідування (ч.1 ст. 214).

Водночас п. 12 ч. 1 ст. 1 Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України" (далі - Закон) встановлює особливий порядок реєстрації матеріалів оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД). У разі, якщо ознаки злочину виявлені під час проведення оперативно-розшукових заходів, що тривають і припинення яких може негативно вплинути на результати кримінального провадження, підрозділ, який здійснює ОРД, зобов'язаний повідомити відповідний орган досудового розслідування та прокурора про виявлення ознак злочину, повинен закінчити проведення оперативно-розшукового заходу, після чого направити відповідні матеріали до відповідного органу досудового розслідування.

2) обов'язок капітана морського чи річкового судна розпочати розслідування негайно та внести відомості до ЄРДР при першій можливості у разі виявлення правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України (ч. 3 ст. 214, п. 10 ч. 1 ст. 1 Закону);

3) обов'язок керівника органу досудового розслідування призначити слідчого, який здійснюватиме досудове розслідування (ч. 1 ст. 214);

4) обов'язок слідчого невідкладно у письмовій формі повідомити прокурора про початок досудового розслідування, підставу початку досудового розслідування та ін. (ч. 6 ст. 214);

5) обов'язок прокурора у випадку внесення ним відомостей до ЄРДР, невідкладно, але не пізніше наступного дня, з дотриманням правил підслідності, передати наявні у нього матеріали до органу досудового розслідування та доручити проведення досудового розслідування (ч. 7 ст. 214). При цьому звертас на себе увагу, що механізм виконання останнього із зазначених обов'язків новим КПК не деталізовано. Відсутня регламентація механізму передачі матеріалів прокурором органу досудового розслідування і у Положенні про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі - Положення) [4].

Вимогою принципу публічності на цьому етапі є можливість слідчого у невідкладних випадках провести за власною ініціативою огляд місця події до внесення відомостей до ЄРДР, і негайно після завершення огляду внести ці відомості до ЄРДР (ч. 3 ст. 214).

Слід звернути увагу на положення ст.ст. 55, 60 нового КПК, відповідно до яких заявником є фізична або юридична особа, яка звернулася із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого розпочати досудове розслідування, і не є потерпілим. Потерпілим же у кримінальному провадженні може бути 1) фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди; 2) юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди; 3) особа, яка не є заявником, але якій кримінальним правопорушенням завдана шкода і у зв'язку з цим вона після початку кримінального провадження подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого.

Таким чином, новий КПК розрізняє таких суб'єктів кримінального провадження як потерпілий та заявник, надає їм відмінні правові статуси та підстави їх набуття. Статус потерпілого виникає в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого (у випадку якщо особа не є заявником, але якій кримінальним правопорушенням завдана шкода).

Якщо ж особа не подала заяву про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяву про залучення її до провадження

як потерпілого, слідчий, прокурор, суд, мають право визнати особу потерпілою, але лише за згодою цієї особи (ч. 7 ст. 55). Разом з тим механізм такого визнання не врегульовано: не названо процесуальний документ, який складатиметься у такому випадку, не окреслено строків, протягом яких воно можливе та ін.

Аналізуючи норми нового КПК та Положення щодо визначення кола осіб, уповноважених на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, можна констатувати їх неузгодженість. Так, у ч. 1 ст. 214 йде мова лише про слідчого і прокурора, у ч. 4 цієї ж статті – про слідчого, прокурора, іншу уповноважену особу. Пункт 1.10 Положення серед реєстраторів реєстру називає прокурорів, слідчих – органів прокуратури, внутрішніх справ, безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, та органів державного бюро розслідувань (з моменту створення). А у п.1 ч. 1 ст. 303 нового КПК, яка дає перелік рішень, дій чи бездіяльності, що можуть бути оскаржені на досудовому провадженні, говориться лише про бездіяльність слідчого чи прокурора, у вигляді невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР.

Крім того, залишається неврегульованими коло питань, пов'язаних із правовим статусом і повноваженнями реєстратора. Так, наприклад, законом не зазначено чи може реєстратор відмовити у реєстрації заяви, якщо так, то на яких підставах і які наслідки такої відмови.

Така неузгодженість та неповнота регламентації суперечать принципам публічності та правової визначеності, оскільки вони вимагають чіткого визначення кола уповноважених суб'єктів, а також їх повноважень у кримінальному провадженні. Крім того, такі розбіжності можуть призвести до того, що якась "інша уповноважена особа" не буде вестися відповідальність за невнесення відомостей до ЄРДР, що не відповідає вимогам загальної мети кримінального провадження та принципу верховенства права.

Література:

1. Бажанов С. Оправдана ли так называемая доследственная проверка? [текст] / С. Бажанов // Законность. – 1995. – № 1. – С. 53.
2. Дорохов В.Я. Возбуждение уголовного дела как первоначальная часть стадии предварительного расследования в советском уголовном процессе [текст] / В. Я. Дорохов // Ученые записки Пермского ун-та. Пермь, 1955. – Т. 10. – Вып. 4. – С. 114-117.

3. Ленский А.В. Досудебное (предварительное) производство в уголовном процессе России и его эффективность [текст] / А.В. Ленский. – Томск, 1998. С. – 18 – 20.
4. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : // затв наказом Генерального прокурора України № 69 від 17.08.2012 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 22. – Ст. 1623.
5. Попов А.П. Непосредственное обнаружение признаков преступления как повод к возбуждению уголовного дела [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Нижегородский юридический институт. – Н. Новгород, 1999. – С. – 10 – 12.
6. Пути совершенствования системы уголовной юстиции [текст] / С. В. Боботов, С. Е. Вишин, В. М. Коган, Т. Г. Морщакова и др. // Сов. Госво и право. – 1989. – № 4. – С. 92.
7. Сереброва С.П. Проблемы рационализации досудебного производства [текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / ВШ МВД РФ. – Н. Новгород, 1995. – С. 8.
8. Строгович М.С. Учебник уголовного процесса [текст]: учебник / М. С. Строгович – М.: Юрид. изд-во НКЮ СССР, 1938. – С. 105
9. Чельцов М.А. Советский уголовный процесс [текст] : учебник / М. А. Чельцов – 4-е изд., испр. и перераб. – М.: Госгориздат, 1962. – С. 231.
10. Шифман М.Л. Дискуссионные вопросы уголовного судопроизводства [текст] / М. Л. Шифман // Социалистическая законность. – 1957. – № 7. – С. 18.

УДК 343.1

О.М. Сіверський

здобувач

*(Київський національний університет
імені Т. Шевченка)*

ПРОБЛЕМИ НЕЯВКИ ЗА ВИКЛИКОМ СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА, ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ

В тезах зроблено аналіз практичного застосування норм кримінального процесуального кодексу 1960 року, які регулюють явку учасників кримінального провадження за викликом слідчого, прокурора, зокрема осіб з депутатською недоторканістю, розкриті проблеми при їх застосуванні на практиці, шляхи їх подолання у світлі проектів законодавчих актів та прийнятого нового Кримінального процесуального кодексу 2012 року.

Автор на підставі власного аналізу 15 кримінальних справ, приходить до висновків про необхідність внесення змін в Кодекс України про